

รัฐที่ไร้ศาสนาประจำชาติ A State without National Religion

สมชาย ปรีชาศิลปกุล

Somchai Preechasinlapakun

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

Faculty of Law, Chiang Mai University 239 Huay Kaew Road, Muang District,

Chiang Mai, Thailand, 50200

เมลติดต่อ: ajarnlek@hotmail.com

E-mail: ajarnlek@hotmail.com

บทคัดย่อ

รัฐธรรมนูญสหรัฐฯ ได้กำหนดห้ามมิให้มีศาสนาประจำชาติหรือห้ามมิให้รัฐให้การสนับสนุนต่อศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นพิเศษ การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของลัทธิความเชื่อต่างๆ จึงต้องดำเนินไปด้วยการอาศัยทรัพยากรของตนเอง สภาวะเช่นนี้ทำให้เกิด “พหุนิยมทางศาสนา” โดยไม่มีศาสนาใดจะได้รับอภิสิทธิ์ต่างจากศาสนาอื่น และองค์กรของลัทธิความเชื่อ/ศาสนาต่างต้องแข่งขันกันในการแสวงหาทรัพยากรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของตน

บทบัญญัติเรื่องพหุนิยมทางศาสนาในสหรัฐฯ มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อกิจกรรมทางศาสนาขององค์กรด้านศาสนา ศาสนาที่จะดำรงอยู่ได้จำเป็นต้องทำให้ผู้คนเห็นด้วยและเข้าร่วมกับศาสนาของตน ในขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมในศาสนาต่างๆ ก็เป็นต้นทุนทางสังคมประเภทหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งยังเป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยได้อีกด้วย

คำสำคัญ: พหุนิยมทางศาสนา, รัฐและศาสนา

Abstract

Constitution of the United States prohibits the establishment of religion or the privilege status to any religion. The establishment and existence of all kind of cults must depend on own resources. This leads to the “religious pluralism” which no religion is superior to the others. Religious organization must compete to gain the social support themselves.

The provision of religious pluralism in the US Constitution effects significantly to religious activities. Support and participation from followers are essential to their existence. Meanwhile, religious participation becomes the social capital which is useful to democratic system as well as learning space for people.

Keywords: religions pluralism, state and religion

1. สภาวะ “กึ่งศาสนาประจำชาติ” ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560

ความเปลี่ยนแปลงสำคัญประการหนึ่งในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ซึ่งอาจไม่ได้มีการพิจารณากันอย่างกว้างขวางก็คือ บทบัญญัติในส่วนของอำนาจรัฐที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ทั้งนี้ บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ผ่านมักจะไม่ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับศาสนาประจำชาติไว้อย่างชัดเจน โดยจะมีเพียงในส่วนที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ด้วยการกำหนดให้ “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก”¹

แต่สำหรับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 นอกจากการบัญญัติข้อความในลักษณะดังกล่าวไว้แล้ว ก็ยังได้มีการบัญญัติถึงบทบาทของรัฐในการให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาไว้เป็นพิเศษในหมวดแนวนโยบายแห่งรัฐ ดังนี้

“มาตรา 67 รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น”

1 แม้จะไม่ได้มีบทบัญญัติให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ไพโรจน์ ชัยนาม มีความเห็นว่าบทบัญญัติในลักษณะนี้ก็ถือว่าเป็นการกำหนดให้เป็นศาสนาประจำชาติ ดูรายละเอียดใน ไพโรจน์ ชัยนาม, คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ เล่ม 1 ข้อความเบื้องต้นและหลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2497) หน้า 459.

“ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทย ส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาและการเผยแผ่ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญา และต้องมีมาตรการและกลไกในการป้องกันมิให้มีการบ่อนทำลาย พระพุทธศาสนา ไม่ว่าในรูปแบบใด และพึงส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการดำเนินมาตรการ หรือกลไกดังกล่าวด้วย”

แม้จะไม่ได้มีการกำหนดให้ศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่บทบัญญัติในมาตรานี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการจัดวางสถานะของพุทธศาสนาให้มีความสำคัญที่รัฐจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนทั้งในเชิงนโยบายและการสร้างมาตรการต่างๆ อันที่จริงสถานะของพุทธศาสนาก็มีความสำคัญอย่างต่อเนื่องภายใต้การบริหารจัดการของรัฐไทยอย่างต่อเนื่อง ดังสามารถพิจารณาได้จากการจัดตั้งหน่วยงาน งบประมาณ หรือการออกประกาศ ระเบียบของทางราชการ ที่อ้างอิงอยู่กับพุทธศาสนา เช่น การประกาศวันหยุดราชการ หรือการห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา² เป็นต้น ขณะที่วันสำคัญของศาสนาอื่นๆ ไม่ได้รับการให้ความสำคัญ ในลักษณะเดียวกัน

ในอดีตที่ผ่านมา ได้เคยมีการเคลื่อนไหวที่จะให้รัฐธรรมนูญรับรองพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติเกิดขึ้นหลายครั้ง แต่ความพยายามดังกล่าวก็ไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด บทบัญญัติที่เกิดขึ้นในรัฐธรรมนูญจึงไม่ได้ให้การรับรองพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ก็สามารถกล่าวได้ว่าบทบัญญัติเช่นนี้เป็นการรับรองพุทธศาสนาอย่างไม่เป็นทางการให้เป็นศาสนาสำคัญมากกว่าศาสนาอื่นๆ

การผลักดันให้เกิดบทบัญญัติที่ให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาเช่นนี้ ส่วนหนึ่งมาจากความเข้าใจว่าหากไม่มีการบัญญัติรับรองพุทธศาสนาอย่างชัดเจนแล้วก็จะส่งผลในด้านลบต่อความมั่นคง ความเจริญก้าวหน้าของพุทธศาสนา จึงจำเป็นต้องมีการรับรองไว้ให้ชัดเจน อย่างไรก็ตาม รัฐฆราวาส (secular state) ภายใต้ระบอบเสรีประชาธิปไตย มีการจัดวางสถานะของศาสนาในหลายรูปแบบ ดังการรับรองให้ศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นศาสนาของรัฐ การกำหนดให้บางศาสนามีสถานะพิเศษกว่าศาสนาอื่น หรือการแยกศาสนาออกจากรัฐอันทำให้ศาสนาแต่ละศาสนาต่างดำรงอยู่อย่างเท่าเทียมกัน³ ซึ่งมีรัฐจำนวนไม่น้อยได้หลีกเลี่ยงที่จะกำหนดให้มีศาสนาประจำชาติขึ้น และการไม่มี

2 ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดวันห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2558 ข้อ 2 ห้ามผู้ใดขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษาและวันออกพรรษา ยกเว้นการขายเฉพาะร้านค้าปลอดอากรภายในอาคารท่าอากาศยานนานาชาติ

3 ไพโรจน์ ชัยนาม, คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ เล่ม 1 ข้อความเบื้องต้นและหลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2497) หน้า 459 – 460.

บทบัญญัติดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นผลให้เกิดความตกรำขึ้นกับศาสนาแต่อย่างใด

บทความนี้ต้องการทำความเข้าใจกับการจัดวางสถานะศาสนาในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา เนื่องจากเป็นรัฐธรรมนูญที่มีได้มีบทบัญญัติในเรื่องศาสนาประจำชาติ รวมถึงจะพิจารณาถึงผลกระทบในบางแง่มุมที่มีต่อระบอบการเมือง เพื่อให้เห็นว่าการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและรัฐเป็นสิ่งที่สามารถแตกต่างออกไปได้ในหลากหลายแง่มุม ซึ่งก็อาจทำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่สถาบันศาสนาและระบอบประชาธิปไตยควบคู่กันไป โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจแห่งรัฐมาประกันการดำรงอยู่ของศาสนาแต่อย่างใด

2. ศาสนาในรัฐธรรมนูญสหรัฐฯ

แม้ว่านักรณรงค์ด้านสิทธิทางศาสนาและนักเทศน์ทางโทรทัศน์มักจะกล่าวอ้างบ่อยครั้งว่าสหรัฐฯ ถูกก่อตั้งมาให้เป็นรัฐคริสเตียน (Christian Nation)⁴ ซึ่งอาจมีประชาชนบางคนก็เข้าใจไปในลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ตาม การกล่าวว่าสหรัฐฯ มีประชาชนเป็นคริสเตียนมีความหมายแตกต่างไปจากการกำหนดให้เป็นรัฐคริสเตียนอย่างมาก เพราะหากกลายเป็นรัฐคริสเตียนก็ย่อมหมายความว่าต้องการนำหลักคำสอนทางศาสนามาบังคับใช้ในฐานะที่เป็นกฎหมายประเภทหนึ่งหรืออาจต้องให้สถานะอันเป็นพิเศษแก่คริสต์ศาสนาเอาไว้

แต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแล้วจะพบว่ามิได้เป็นเช่นนั้นแต่อย่างใด รัฐธรรมนูญของสหรัฐฯ แสดงให้เห็นถึงความเป็นรัฐฆราวาส (secular state) โดยไม่มีการบัญญัติถึงความเป็นคริสเตียน (Christianity) หรือพระเยซู (Jesus Christ) หรือกล่าวให้ชัดเจนมากขึ้น รัฐธรรมนูญสหรัฐฯ มีการบัญญัติถึงศาสนาไว้เพียง 2 แห่งเท่านั้น โดยในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญครั้งที่ 1 (First Amendment) ได้มีข้อความว่า “สภาคองเกรสต้องไม่ออกกฎหมายที่เกี่ยวกับการกำหนดศาสนาประจำชาติ (establishment of religion) หรือห้ามไม่ให้มีการดำเนินการห้ามเสรีภาพใดๆ (prohibiting the free exercise thereof...)” และอีกแห่งปรากฏในมาตรา 6 (article VI) ซึ่งห้ามการตรวจสอบความเชื่อทางศาสนา (religious test) ของบุคคลในการเข้ารับตำแหน่งสาธารณะต่างๆ

ทั้งนี้ บทบัญญัติสำคัญที่สุดในรัฐธรรมนูญในประเด็นที่เกี่ยวกับศาสนาก็คือ บทบัญญัติอยู่ในการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 ซึ่งต่อมาภายหลังถูกเรียกว่าบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิพลเมือง (Bill of Rights) ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดขอบเขตของรัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา ทำให้มีการเรียกเสรีภาพทางศาสนาว่าเป็น “เสรีภาพอันดับแรก” (the first freedom)

4 “Is America A Christian Nation? Religion, Government and Religious Freedom” สืบค้นออนไลน์ <https://www.au.org/resources/publications/is-america-a-christian-nation>

ในการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 ข้อความที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวนี้ได้ระบุว่า “สภาคองเกรสต้องไม่ออกกฎหมายที่เกี่ยวกับการกำหนดศาสนาประจำชาติ (establishment of religion) หรือห้ามไม่ให้มีการดำเนินการห้ามเสรีภาพใดๆ (prohibiting the free exercise thereof...)”⁵ บทบัญญัติทั้งสองประการในมาตราข้างต้นเรียกว่า “Establishment Clause” และ “Free Exercise Clause” ตามลำดับ แม้ความหมายและความสัมพันธ์ที่แน่ชัดของข้อบัญญัติทั้งสองนั้นยังเป็นที่ถกเถียงกัน แต่หากพิจารณาเฉพาะบทบัญญัติในแงุ่มที่เกี่ยวกับทางศาสนา บทบัญญัติว่าด้วยการห้ามกำหนดศาสนาประจำชาติและเสรีภาพในการดำเนินการทางศาสนา มีความหมายโดยรวมว่าการดำเนินชีวิตของประชาชนในสหรัฐฯ ในประเด็นทางด้านศาสนาจะต้องไม่ถูกควบคุมหรือถูกกีดกันจากรัฐบาล

บทบัญญัติที่ว่าด้วยการห้ามกำหนดศาสนาประจำชาติ มีความหมายในระดับต่ำที่สุดว่า รัฐบาลไม่สามารถที่จะให้การสนับสนุนทางด้านวัตถุหรือให้การรับรองศาสนาใดเป็นการเฉพาะ รวมถึงไม่สามารถให้การสนับสนุนกับองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นการเฉพาะได้ แม้รัฐบาลอาจจะสามารถให้การสนับสนุนกิจกรรมขององค์กรศาสนา เช่น ธนาคารอาหาร การให้ที่พักแก่คนไร้บ้าน และกิจกรรมอื่นๆ ในทำนองเดียวกัน โดยกิจกรรมเหล่านี้จะต้องไม่ใช่กิจกรรมขององค์กรในประเภทที่เกี่ยวกับพิธีสักการบูชา หรือการเผยแพร่ศาสนาเพื่อดึงให้คนมาร่วมทางศาสนา

นอกจากนี้ ในมาตรา 6 (article VI)⁶ ซึ่งกำหนดการห้ามการตรวจสอบเรื่องศาสนา

5 First Amendment of United States Constitution

“Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.”

6 United States Constitution, Article VI

“All Debts contracted and Engagements entered into, before the Adoption of this Constitution, shall be as valid against the United States under this Constitution, as under the Confederation.

This Constitution, and the Laws of the United States which shall be made in Pursuance thereof; and all Treaties made, or which shall be made, under the Authority of the United States, shall be the supreme Law of the Land; and the Judges in every State shall be bound thereby, any Thing in the Constitution or Laws of any State to the Contrary notwithstanding.

The Senators and Representatives before mentioned, and the Members of the several State Legislatures, and all executive and judicial Officers, both of the United States and of the several States, shall be bound by Oath or Affirmation, to support this Constitution; but no religious Test shall ever be required as a Qualification to any Office or public Trust under the United States.”

บทบัญญัติมาตรานี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในทางปฏิบัติและเป็นสิ่งที่มีนัยสำคัญ ด้วยเหตุผลว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่ต้องการแยกความเป็นสาวกแห่งศาสนาออกจากหน้าที่ของการเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งนอกจากจะห้ามการตรวจสอบเรื่องศาสนากับผู้ที่เข้ารับราชการแล้ว ในมาตรานี้ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวางตัวเป็นกลางของรัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา การห้ามตรวจสอบเรื่องเกี่ยวกับศาสนาของบุคคล ได้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่วางกรอบรัฐธรรมนูญได้พยายามที่จะไม่โยงประเด็นที่แสดงความเป็นพลเมืองของประเทศเข้ากับความเชื่อทางศาสนาใด เป็นการเฉพาะหรือเป็นการทั่วไป

การที่รัฐธรรมนูญของสหรัฐฯ ไม่อนุญาตให้มีการกำหนดศาสนาประจำชาติทำให้มีความแตกต่างกับหลายประเทศในยุโรป ซึ่งประเทศเหล่านี้มักจะมีการกำหนดศาสนาประจำชาติไว้เป็นกฎหมาย หรือไม่ก็เป็นประเทศที่สามารถให้การสนับสนุนองค์กรทางศาสนาในรูปแบบต่างๆ ได้ ข้อกำหนดดังกล่าวจึงทำให้การจัดวางสถานะของศาสนาในสังคมของสหรัฐฯ ถูกเรียกว่าเป็น “พหุนิยมทางศาสนา” (religious pluralism)

การห้ามกำหนดศาสนาประจำชาติในสหรัฐฯ ซึ่งทำให้รัฐไม่สามารถจัดสรรงบประมาณหรือให้การอุดหนุนแก่ศาสนาใดศาสนาหนึ่งได้ ก็ย่อมมีความหมายว่าองค์กรทางศาสนา เช่น นิกาย (denomination) หรือกลุ่มผู้ร่วมพิธีในโบสถ์ต่างๆ (congregations) ต้องอาศัยทรัพยากรของตนเองในการก่อตั้งหรือเพื่อให้สามารถดำเนินองค์กรอยู่ได้ต่อไป ดังนั้น องค์กรศาสนาจึงจะต้องสร้างแรงดึงดูดสมาชิกจากกลุ่มคนที่มีศักยภาพซึ่งอาจจะอยู่ในนิกายอื่น หรืออาจเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้เคยเข้าร่วมเป็นสมาชิกกับองค์กรทางศาสนาแห่งใดแห่งหนึ่งมาเข้าร่วม องค์กรศาสนาจึงจำเป็นต้องมีหลักการ ประสบการณ์ และทรัพยากรที่สามารถดึงดูดบุคคลให้มาเข้าร่วมเป็นสมาชิกได้

หากพิจารณาในแง่นี้ ก็สามารถกล่าวได้ว่าองค์กรทางศาสนาที่ต้องใช้แนวทางการบริหารจัดการจากด้านอุปทาน (supply – side approach) ในการเข้าหาสมาชิกและการมีส่วนร่วมทางศาสนา ซึ่งทำให้เกิดลักษณะของการแข่งขันระหว่างองค์กรศาสนาต่างๆ มีความเชื่อว่าการแข่งขันเช่นนี้จะทำให้ฆราวาสมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมองค์กรศาสนามากขึ้น รวมทั้งมีการเสนอว่าประสบการณ์ของสหรัฐฯ ซึ่งมีความเป็นพหุนิยมทางศาสนาในระดับสูง รวมทั้งเรื่องของความเชื่อและศาสนกิจจะเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าศาสนากับสังคมในสหรัฐฯ มีความสัมพันธ์อย่างเป็นธรรมชาติมากกว่าประเทศในแถบยุโรป

อาจกล่าวได้ว่าบทบัญญัติ Free Exercise Clause มีส่วนส่งเสริมลักษณะทางศาสนาที่มีความโดดเด่นในวัฒนธรรมทางการเมืองและสังคมของอเมริกัน ตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ศาลยุติธรรมในสหรัฐฯ มีแนวโน้มจะให้การยอมรับกับสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาของกลุ่มศาสนานอกกระแส หรือกลุ่มศาสนานิกายต่างๆ ถึงแม้ว่าในบางคดีคำตัดสินของศาลสูงอาจจะ

เป็นการจำกัดขอบเขตของบทบัญญัติ Free Exercise Clause เช่น ในคดี Employment Division v. Smith (ค.ศ. 1990)⁷ แต่โดยทั่วไปแล้ว การควบคุมการเคลื่อนไหวทางศาสนาอย่างเปิดเผยเป็นเรื่องที่ขัดรัฐธรรมนูญ ดังจะเห็นได้ว่ากลุ่มลัทธินิกายต่างๆ เช่น นิกายมอร์มอน (Mormons), นิกายพระยะโฮวาห์ (Jehovah's Witnesses), ลัทธิมูนี (Moonie) และศาสนาของชาวอเมริกันพื้นเมือง (Native American) ล้วนได้รับการคุ้มครองทางรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติ Free Exercise Clause ถึงแม้ว่าสถานะของลัทธิเหล่านี้จะเป็นเพียงกลุ่มศาสนาเล็กๆ ก็ตาม

เป็นการง่ายที่จะกล่าวว่าบทบัญญัติ Free Exercise Clause มีความสำคัญกับลักษณะพหุนิยมทางศาสนา โดยเหตุที่กิจกรรมทางศาสนาต้องอาศัยวิธีการจัดการด้านอุปทานจึงทำให้องค์กรศาสนาต้องทำการแข่งขันระหว่างกัน ดังนั้น การสร้าง “ความแตกต่างของสินค้า” จึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็น องค์กรศาสนาที่ต้องแข่งขันหาสมาชิกหรือผู้สนับสนุน ก็ต้องพยายามทำให้ตัวเองแตกต่างจากคู่แข่งในเรื่องของหลักการหรือพิธีกรรมทางศาสนา บางครั้งการแข่งขันขององค์กรศาสนาที่ดูเหมือนจะมีการแข่งขันภายในศาสนาหรือกลุ่มนิกายเดียวกัน

แน่นอนว่าสาเหตุที่นิกายความเชื่อต่างๆ จะสามารถสร้างความแตกต่างในเรื่องหลักการความเชื่อหรือภารกิจได้มากแค่ไหนขึ้นอยู่กับทางเลือกว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใด ดังนั้น จึงไม่ใช่แค่จำนวนศาสนาที่มีการนับถือกันเฉพาะในดินแดนแห่งหนึ่งแห่งใดเท่านั้น ที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของศาสนาต่างๆ เหล่านั้น แต่ยังมีหลากหลายของหลักคำสอนและการประพฤติปฏิบัติอีกด้วย ซึ่งสามารถเห็นได้จากความหลากหลายของศาสนาที่มีอยู่ในประเทศสหรัฐฯ

แม้ความแตกต่างของศาสนาในสหรัฐฯ ยังเป็นเรื่องที่มีการถกเถียงกันอยู่ อาจจะมีผู้โต้แย้งว่าศาสนาของชาวอเมริกันที่ดูเหมือนจะมีความหลากหลายนั้นถูกจำกัดด้วยความเชื่อทางทฤษฎีหรือการปฏิบัติศาสนกิจในขอบเขตที่แคบมาก รวมถึงการโต้แย้งว่าเหตุผลที่กล่าวมาก็ไม่มีความสอดคล้องตรงกันกับแนวทางการจัดการด้านอุปทาน เนื่องจากศาสนาที่มีความแตกต่างกันอย่างแท้จริงก็ไม่ควรต้องแข่งขันหาสาวกหรือผู้เลื่อมใส เช่น ผู้นำศาสนาฮินดูในอินเดียก็ไม่ต้องกังวลว่าสาวกของศาสนาตนจะเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม ในทำนองเดียวกันก็ไม่ควรเป็นข้อวิตกกังวลของนักบวชของนิกายโรมันคาทอลิกในฝรั่งเศสหรือเบลเยียม ซึ่งจะต้องเป็นห่วงว่าสาวกของตนเองจะเปลี่ยนไปเป็นสาวกของศาสนาอิสลาม

บทบัญญัติของ Free Exercise Clause เปิดทางให้สมาชิกของกลุ่มศาสนา/ความเชื่อต่างๆ สามารถใช้เสรีภาพในการนับถือศาสนาและสามารถเข้าสังกัดศาสนาได้มากกว่าศาสนาซึ่งถูกยึดถือเป็นหลักในสังคม แต่การบังคับใช้บทบัญญัตินี้อาจทำให้เกิดความไม่สะดวกแก่ศาสนาทางเลือก

7 Employment Division v. Smith (1990), เป็นคำตัดสินของศาลสูงในคดีซึ่งยืนยันว่ารัฐสามารถปฏิเสธการจ้างงานอันเป็นผลมาจากการละเมิดต่อกฎเกณฑ์ของรัฐในการใช้พืชบางประเภทที่มีผลทางจิต แม้ว่าจะเป็นการใช้ในส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนาก็ตาม

มากกว่าศาสนาหลัก อย่างไรก็ตาม ศาสนาใหม่หลายแห่งดูเหมือนจะพยายามหาสมาชิกใหม่โดยมุ่งที่กลุ่มคนหนุ่มสาว ซึ่งเป็นกลุ่มที่อาจจะยึดมั่นกับหลักการความเชื่อทางศาสนาใดเป็นการเฉพาะน้อยกว่ากลุ่มอื่น การมีศาสนาทางเลือกใหม่ดังกล่าวอาจเป็นการทำให้เห็นจุดเด่นของแต่ละศาสนาชัดขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่ความรับผิดชอบ และยังเป็นการทำให้รูปแบบของกิจกรรมทางศาสนามีมาตรฐานเพิ่มขึ้น

บทบัญญัติ Free Exercise Clause ซึ่งทำให้ศาสนาในสหรัฐฯ มีความแข็งแกร่งก็อาจเป็นส่วนเติมเต็มอย่างดีให้กับบทบัญญัติ Establishment Clause แม้ว่าบทบัญญัตินี้จะช่วยป้องกันเรื่องศาสนาจำนวนไม่กี่ศาสนาที่ได้รับความนิยมหรือเป็นที่ชื่นชอบมาก่อนจะเข้ามาถือสิทธิเพื่อครอบครองพื้นที่สาธารณะทางศาสนาที่ศาสนาอื่น แต่ Free Exercise Clause ก็ประกันว่าพลเมืองจะสามารถเข้าถึงศาสนาทางเลือกได้อย่างแน่นอน

ดังนั้น บทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องศาสนาใน First Amendment จึงทำหน้าที่เสมือนเป็นการส่งเสริมให้ศาสนามีความหลากหลายและมีชีวิตชีวามากขึ้น มีเหตุผลยืนยันได้ว่าบทบัญญัติ Establishment Clause ทำให้ศาสนาต่างๆ ต้องหาความสนับสนุนจากสมาชิกที่มีความสามารถเนื่องจากกฎหมายนี้ไม่ยอมให้องค์กรศาสนาขอรับการสนับสนุนด้วยการให้รัฐบาลใช้อำนาจบังคับ และ Free Exercise Clause ก็สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้นับถือลัทธิความเชื่อจากอำนาจของศาสนาหลักที่ได้รับความนิยม อันเป็นการทำให้คนอเมริกันมีศาสนาทางเลือกที่หลากหลาย รัฐธรรมนูญของสหรัฐฯ ช่วยให้เกิดตลาดทางศาสนา (religious market) ที่องค์กรศาสนาจะไม่ได้รับการสนับสนุนและไม่ถูกควบคุม และด้วยการผสมผสานของบทบัญญัติทางรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงเป็นการส่งเสริมความเป็นพหุนิยมทางศาสนาในสหรัฐฯ ให้บังเกิดขึ้น⁸

3. พหุนิยมทางศาสนาและการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ลักษณะพหุนิยมทางศาสนาในสหรัฐฯ มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการมีบทบาททางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยอย่างไร ได้มีงานวิชาการที่ทำการศึกษาและเสนอความเห็นถึงประเด็นดังกล่าว ดังนี้

8 Ted G. Jelen, “The Constitutional Basis of Religious Pluralism in the United States: Causes and Consequences” สืบค้นระบบออนไลน์ <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0002716207301176>

9 Ted G. Jelen, “The Constitutional Basis of Religious Pluralism in the United States: Causes and Consequences” สืบค้นระบบออนไลน์ <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0002716207301176>

ประการแรก ศาสนามีผลกระทบกับนโยบายสาธารณะ การทำความเข้าใจโลกที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับนโยบายสาธารณะไม่ใช่เรื่องที่สลับซับซ้อน ถึงแม้ว่าลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างมติดมทากับนโยบายสาธารณะจะเป็นเรื่องยาก แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบาย (โดยเฉพาะผู้ที่มาจากการเลือกตั้ง) ย่อมได้รับอิทธิพลมาจากมติดมทาเนื่องจากค่านิยมและความรู้สึคนึกคิดของชาวอเมริกันส่วนหนึ่งถูกกำหนดด้วยปัจจัยทางศาสนา เพราะฉะนั้น จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ศาสนาจะส่งผลกระทบกับเนื้อหาสาระในนโยบายของรัฐบาล

ตัวอย่างที่แสดงถึงอิทธิพลของศาสนากับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลมีอยู่เป็นจำนวนมาก ในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 และต้นศตวรรษที่ 21 แนวคิดเคลื่อนไหวทางการเมืองเชิงศาสนา (religious political activism) เชื่อมโยงกับสิทธิทางการเมือง กลุ่มอนุรักษ์นิยมทางศาสนาถือว่าเป็นกลุ่มหนึ่งที่เป็นคะแนนเสียงสำคัญซึ่งมีอิทธิพลในพรรครีพับลิกัน กลุ่มดังกล่าวมักจะถูกมองว่าได้รับแรงกระตุ้นจาก “ประเด็นสังคม” (อันเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับศีลธรรมส่วนบุคคล) เช่น สิทธิการทำแท้ง สิทธิของกลุ่มคนรักร่วมเพศ และบทบาทที่เหมาะสมทางสังคมของผู้หญิง

ความสำคัญของศาสนาและกลุ่มนักเคลื่อนไหวทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นขัดแย้งต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหวของผู้ที่สนับสนุนการทำแท้งในกลางศตวรรษที่ 19, การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิพลเมืองและต่อต้านสงครามในทศวรรษที่ 1950 และ 1960 และในการเลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐ ค.ศ. 2008 พวกกลุ่มหัวก้าวหน้าทางศาสนาก็กำลังพยายามอ้างเหตุผลตามหลักศาสนาเพื่อใช้สนับสนุนนโยบายต่างๆ ที่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องข้องประเด็นทางการเมือง

ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม แต่นโยบายต่างๆ ก็ขึ้นอยู่กับค่านิยมที่เป็นการผสมผสานระหว่างเรื่องทางโลกและทางศาสนาอย่างเห็นได้ชัด เช่น ในช่วงทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 21 กลุ่มอนุรักษ์นิยมทางศาสนา ได้พยายามผลักดันให้แนวความคิดที่อธิบายกำเนิดของจักรวาลและมนุษย์ชาติที่เรียกกันว่า “การสร้างสรรคด้วยปัญญา” (intelligent design)¹⁰ ให้ได้รับการบรรจุไว้ในหลักสูตรวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนของรัฐ และได้พยายามผลักดันให้มีการควบคุมการวิจัยทางการแพทย์ในเรื่องเกี่ยวกับสเต็มเซลล์ (stem cell)

ประเด็นทางการเมืองที่เป็นข้อถกเถียงเหล่านี้เป็นเรื่องราวระหว่างศาสนากับวิทยาศาสตร์ซึ่งอาจถูกมองว่าเป็นการขัดขวางความก้าวหน้าทางความรู้ของมนุษย์ ดังในกรณีการวิจัยเรื่องสเต็มเซลล์ก็ได้ถูกเรียกว่าเป็นการขัดขวางการช่วยเหลือมนุษย์จากความเจ็บป่วย หรืออาจเป็นการตอกย้ำให้สาธารณชนทราบถึงความสำคัญของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กำลังให้ความสำคัญกับประเด็นทางโลกอย่างมากขึ้น แต่สิ่งที่ไม่อาจโต้แย้งก็คือการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่อ้างความเชื่อตามหลักศาสนา

10 ประเด็นดังกล่าวเป็นข้อขัดแย้งที่ยังหาข้อยุติไม่ได้ในการอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาลและมนุษย์ชาติระหว่างแนวคิดที่ว่าพระเจ้า (God) เป็นผู้สร้างสรรคพลั้งตามแนวความคิดของคริสต์ศาสนากับแนวความคิดตามทฤษฎีวิวัฒนาการซึ่งอธิบายว่ามนุษย์ในท่วงเวลาปัจจุบันเป็นผลมาจากวิวัฒนาการของมนุษย์

รวมทั้งการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนาอย่างชัดเจนว่ามีผลกระทบอย่างมากกับปัญหาสาธารณะที่เป็นประเด็นขัดแย้งกัน

ประการที่สอง ศาสนามักจะถูกมองว่าเป็นแหล่งทุนทางสังคม สมมติฐานว่าด้วยการมีส่วนร่วมได้แสดงให้เห็นว่าการเข้าเป็นสมาชิกและการมีส่วนร่วมในองค์กรอาสาสมัครต่างๆ ซึ่งอ้างว่าไม่มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง ได้ช่วยสร้างทักษะทางการเมืองที่สามารถนำไปใช้กับการเข้าร่วมงานทางการเมืองโดยตรงมากขึ้น ศาสนาในสหรัฐอเมริกา เป็นพื้นที่ทางสังคมที่สามารถมีโอกาสพัฒนาได้อย่างกว้างขวาง การเข้าร่วมองค์กรทางศาสนาอาจถือได้ว่าเป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการช่วยพัฒนาทักษะทางการเมืองเนื่องจากการมีส่วนร่วมทางศาสนาในสหรัฐอเมริกาค่อนข้างเป็นไปได้ง่าย การเข้าเป็นสมาชิกในองค์กรศาสนา (เช่น ศาสนาิกายต่างๆ หรือกลุ่มผู้เข้าร่วมพิธีในโบสถ์ตามท้องถิ่น) เป็นเรื่องปกติทั่วไปที่ชาวอเมริกันทำกันมากกว่าการสมัครใจเข้าร่วมองค์กรในรูปแบบอื่น

ในองค์กรศาสนา เช่น การเข้าร่วมพิธีในโบสถ์หรือร่วมกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศาสนา ประชาชนสามารถเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับการจัดประชุม การหาข้อยุติเมื่อเกิดกรณีที่เกิดความเห็นขัดแย้ง หรือการจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ หรือการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก ความเป็นพหุนิยมทางศาสนาจึงทำให้มีการเข้าร่วมศาสนามากขึ้น และการเข้าร่วมศาสนาก็เป็นการเพิ่มทุนหรือทรัพยากรทางการเมืองซึ่งสามารถเรียกโดยรวมได้ว่าเป็น “ทุนทางสังคม”

การเข้าเป็นสมาชิกและการมีส่วนร่วมทางศาสนาอย่างแพร่หลาย อันเป็นลักษณะเฉพาะของสหรัฐฯ ช่วยทำให้กลุ่มคนที่ขาดโอกาสทางการเมืองทางด้านอื่นๆ ได้มีทรัพยากรทางการเมืองดังที่กล่าวมา ถ้าระบอบประชาธิปไตยมีความหมายถึงการสนับสนุนความเสมอภาคทางการเมืองแล้ว การมีส่วนร่วมในองค์กรศาสนาที่แสดงถึงข้อได้เปรียบอีกประการหนึ่งอย่างชัดเจน

ประการที่สาม ศาสนาสามารถรักษาแนวโน้มของวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยไม่ให้เป็นที่เปราะบางเกินไปในทางที่แย่ง เมื่อเกือบสองศตวรรษที่ผ่านมา Alexis de Tocqueville ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยว่าผู้คนมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามกันในแนวทางเดียวกัน เนื่องจากในสังคมมีแรงกดดันมหาศาลทำให้ผู้คนต้องทำตัวให้สอดคล้องกับกระแสความคิด ณ ห้วงเวลานั้น¹¹

11 อเล็กซิส เดอ ต็อกเกววิลล์, **ประชาธิปไตยในอเมริกา เล่ม 1** (วิจารณ์ ดุยานนท์ แปล), (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์, 2522) หน้า 311 ปรากฏการณ์นี้ได้ถูกเรียกในภายหลังว่า “การแพร่กระจายของความเงียบ” (the spiral of silence) อันเป็นแนวความคิดที่เสนอโดยนักรัฐศาสตร์ชาวเยอรมัน Elisabeth Noelle – Neumann ซึ่งยืนยันว่าบุคคลมีแนวโน้มที่จะไม่แสดงความเห็นของตนเองถ้าบุคคลนั้นรู้สึกว่าตนเองเป็นเสียงข้างน้อยเพราะเกรงว่าจะถูกโดดเดี่ยวจากเสียงข้างมาก ดูรายละเอียดได้ใน Elisabeth Noelle – Neumann, **The Spiral of Silence A Theory of Public Opinion** สืบค้นออนไลน์ <http://>

แต่ศาสนาทำให้การแสดงความคิดเห็นตามระบอบประชาธิปไตยเป็นเรื่องของความเชื่อและยังทำให้คนส่วนน้อยสามารถแสดงความคิดเห็นได้ ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญอันหนึ่งในระบบการปกครองที่มติดมหาชนเป็นสิ่งสำคัญขั้นพื้นฐาน เนื่องจากการเสนอมุมมองที่แตกต่างมักเป็นการช่วยส่งเสริมกระบวนการการอภิปรายทางการเมือง การที่ศาสนาต่างๆ มีหลักการอยู่บนฐานความเชื่อที่ไม่ได้ขึ้นกับเหตุการณ์เฉพาะหน้าทั้งทางสังคมและทางการเมือง ทำให้หลักความเชื่อดังกล่าวเป็นแหล่งรวมของการวิพากษ์วิจารณ์ที่มีความอิสระเมื่ออยู่ในบรรยากาศการเมืองที่เกิดเหตุการณ์สำคัญ

เช่น ในช่วงแรกที่ โรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan) เข้าดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1981 – 1989) การดำเนินนโยบายต่างๆ เช่น การลดอาวุธนิวเคลียร์ และการให้ความช่วยเหลือคนยากจนไม่เป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของสาธารณชน แต่ National Council of Catholic Bishops¹² ได้เขียนจดหมายเปิดผนึกตำหนิการทำสงครามนิวเคลียร์ว่าเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรม และยืนยันถึงภาระหน้าที่ทางศาสนาในการให้ความช่วยเหลือคนยากจน พลังทางปัญญาและจิตวิญญาณทางศาสนาของชาวอเมริกัน ช่วยทำให้แนวคิดอนุรักษนิยมที่เกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศมีความสมดุล กล่าวให้กว้างขึ้นคือมีความเป็นไปได้ว่าความเชื่อมั่นทางศาสนาช่วยทำให้แนวความคิดของคนส่วนน้อยสามารถแสดงออกได้อย่างมีพลังทั้งในทางปัญญาและทางจิตวิญญาณ

แน่นอนว่าไม่มีอะไรแปลกใหม่เป็นพิเศษเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่ง Alexis de Tocqueville ได้ระบุว่าศาสนาเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่สุดซึ่งช่วยลดพลังอำนาจของเสียงส่วนใหญ่¹³ ในฐานะที่เป็นแหล่งรวมหลักการต่างๆ ที่อยู่เหนือจากโลกแห่งวัตถุ โดยมีภาระหน้าที่ทางศีลธรรมมากมายในเรื่องที่เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ ศาสนาซึ่งมีหลักการคนละแนวทางกับระบบการปกครองที่เป็นอยู่ แต่ก็ทำหน้าที่เหนี่ยวรั้งวัฒนธรรมที่มีแนวโน้มไปในทางคล้อยตามกันในระบอบประชาธิปไตย

ประการที่สี่ ความหลากหลายทางศาสนาในสหรัฐฯ มีผลกับการนับถือศาสนาของผู้คนทั่วไป แม้อาจมีเสนอความเห็นที่ว่าวัฒนธรรมที่มีลักษณะทางโลกย์มากขึ้นของคนอเมริกัน ทำให้พื้นที่สาธารณะที่ผู้คนที่ใช้ชีวิตทางสังคมและทางการเมือง ต้องปราศจากหรือขาดความรู้สึกร่วมกันทางศาสนาและศีลธรรม ความเป็นพหุนิยมอาจจะส่งผลกระทบให้แต่ละศาสนาซึ่งมีหลักการและหลัก

dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.1974.tb00367.x

12 **The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response A Pastoral Letter on War and Peace** by the National Conference of Catholic Bishops May 3, 1983 สืบค้นระบบออนไลน์ <http://www.usccb.org/upload/challenge-peace-gods-promise-our-response-1983.pdf>

13 อเล็กซิส เดอ ต็อกเกอวิลล์, **ประชาธิปไตยในอเมริกา เล่ม 1** (วิจารณ์ ตูยานนท์ แปล), (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์, 2522) หน้า 353 – 358.

จริยธรรมที่แตกต่างกันเป็นอุปสรรคต่อการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในการที่จะอ้างอิงเป็นหลักทั่วไปในการดำเนินการทางการเมือง

แต่ Alexis de Tocqueville เห็นว่าศาสนาคริสต์ช่วยลดพลังอำนาจของเสียงส่วนใหญ่ และด้วยพื้นที่ทางศาสนาซึ่งสามารถมีการถกเถียงกันในเรื่องทางด้านศีลธรรม ในประเด็นเรื่องคู่รักเพศเดียวกัน การมีเพศสัมพันธ์นอกสถาบันการสมรส ปัญหาเศรษฐกิจ และการทำสงคราม โดยเป็นเสมือนองค์ประกอบหนึ่งทางด้านศีลธรรมของประเทศ

เนื่องจากการขาดมุมมองร่วมกันทางศาสนา ทำให้ผู้เลื่อมใสทางศาสนาที่ต้องการให้มุมมองด้านศาสนาปรากฏต่อสาธารณชนต้องตกอยู่ในสภาพอับจนทางยุทธวิธี การดำรงอยู่ของความเป็นพหุนิยมทางศาสนาในสหรัฐฯ จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องใช้เหตุผลทางโลกในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองโดยมีเป้าหมายทางศาสนา นักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีเป้าหมายทางศาสนาต้องแสดงความคิดเห็นด้วยการใช้ศัพท์ในทางโลกที่สาธารณชนสามารถเข้าถึงได้ ถ้าต้องการจะให้การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้ผลในการเมืองอเมริกันร่วมสมัย ก็จำเป็นต้องมีการใช้เหตุผลประกอบที่เป็นหลักการทางโลกซึ่งเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

ดังการศึกษาในประเด็นโต้แย้งเกี่ยวกับการทำแท้งในสหรัฐฯ ซึ่งได้มีการแสดงข้อมูลให้เห็นว่าการถกเถียงเรื่องการทำแท้งได้เริ่มมีการใช้เหตุผลทางศาสนาน้อยลงกว่าเหตุผลทางวิทยาศาสตร์¹⁴ การอ้างอิงกฎธรรมชาติดังหรือจากข้อความใน Bible ถูกแทนที่ด้วยเหตุผลทางชีววิทยาหรือเรื่องของพันธุศาสตร์ เพื่อใช้ยืนยันความเป็นมนุษย์ของทารกที่ยังอยู่ในครรภ์ หรือจากการศึกษาวิจัยเรื่องทัศนคติทางการเมืองของนักบวช ก็มักจะพบกับการให้เหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ในการต่อต้านการทำแท้ง เช่น นักบวชคาทอลิกคนหนึ่งของรัฐอินเดียนาตอนกลาง ได้ให้ทัศนะไว้อันมีหลายแง่มุมที่เป็นไปตามแบบฉบับดังกล่าว คือ “ทารกในครรภ์ย่อมเป็นบุคคลคนหนึ่ง จะเป็นอย่างไรไปได้อย่างไรก็ตามทารกนั้นมิตีเอ็นเอเฉพาะ มีกรุ๊ปเลือดที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนกับกรุ๊ปเลือดของพ่อแม่ และทารกนั้นมีหัวใจที่เต้นได้เอง”¹⁵

ในทำนองเดียวกัน สำหรับประเด็นเรื่องการจัดหลักสูตรในโรงเรียนในเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดวิวัฒนาการ ซึ่งยังเป็นปัญหาที่มีการถกเถียงกันอยู่นั้น ในบางครั้งฝ่ายที่สนับสนุนความเชื่อที่ว่า

14 Laura Grindstaff, “Abortion and the popular press: mapping media discourse from Roe to Webster”, *Abortion Politics in the United States and Canada studies in public opinion*, (edited by Ted G. Jelen and Marthe A. Chandler. Westport), (Connecticut: Praeger, 1994) pp. 57 – 88

15 Ted G. Jelen, “The Constitutional Basis of Religious Pluralism in the United States: Causes and Consequences” สืบค้นระบบออนไลน์ <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0002716207301176>

พระเจ้าเป็นผู้สร้างทุกสรรพสิ่ง (Creationism) ก็ยังพยายามหาเหตุผลมาโต้แย้งด้วยการใช้ภาษาเชิงวิทยาศาสตร์ร่วมสมัย การที่กลุ่ม Creationist มีการนำเสนอในรูปแบบใหม่ในระยะหลัง ทำให้ได้รับความสนใจและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณะ แนวคิด scientific creationism หรือแนวคิด intelligent design มักจะโต้แย้งด้วยการให้ความสำคัญกับประเด็นซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันในสองแง่มุม ประการแรก ทฤษฎีวิวัฒนาการมีคำอธิบายที่ไม่สมบูรณ์ (มันเป็นเพียงทฤษฎี) แต่เหตุผลเรื่อง intelligent design หรือความเชื่อเรื่องพระเจ้าสร้างโลกนั้นมีความน่าเชื่อถือมากกว่า ประการที่สองก็คือเรื่องของความเข้าใจที่ถูกต้องและความเป็นกลางทางวิชาการ ข้อเสนอที่พอจะได้รับการยอมรับก็คือควรมีการนำเสนอเหตุผลของทั้งสองฝ่ายและให้ผู้เรียนได้ “ตัดสินใจด้วยตัวเอง”

ประเด็นสำคัญก็คือคำอธิบายใน Bible เรื่องการสร้างโลกนั้นอาจไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมร่วมสมัยของสหรัฐฯ และขณะเดียวกันก็ไม่อยู่ในวัฒนธรรมที่มีการขัดขวางอำนาจของ Bible แต่สำหรับผู้ที่ต้องการจะนำข้อความบางอย่างในคัมภีร์ไปใช้เป็นเหตุผลในการแสดงความคิดเห็นสาธารณะ ก็อาจรู้สึกว่าเป็นต้องหาเหตุผลที่มีความเป็นไปได้เพื่อสนับสนุนด้วยเหตุผลทางโลกย์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปมากกว่า

4. จากรัฐที่ไร้ศาสนาสู่รัฐสถานะกึ่งศาสนาประจำชาติ

จากประสบการณ์ของลักษณะพหุนิยมทางศาสนาที่เกิดขึ้นในการเมืองและรัฐธรรมนูญของสหรัฐฯ สะท้อนให้เห็นบทเรียนสำคัญเกี่ยวกับการจัดวางศาสนาภายในรัฐได้ 2 ประเด็น คือ

ประเด็นแรก ลักษณะความเป็นพหุนิยมทางศาสนามีพื้นฐานมาจากการเมืองและรัฐธรรมนูญของสหรัฐฯ บทบัญญัติที่ว่าด้วย Establishment Clause และ Free Exercise Clause ใน First Amendment ทำให้แต่ละศาสนาต้องมีการแข่งขันและสามารถเจริญเติบโตได้ในสภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมายที่แยกระหว่างรัฐและศาสนาออกจากกัน

ประเด็นที่สอง ความเป็นพหุนิยมทางศาสนาและความนิยมในการนับถือศาสนาของคนอเมริกัน มีผลสำคัญกับการเมืองในทางศาสนา (religious politics) นอกจากศาสนาจะมีผลกระทบกับนโยบายสาธารณะในบางแง่มุมแล้ว ยังดูราวกับว่าศาสนาเป็นเหมือนแหล่งอำนาจที่ทำให้พลเมืองชายขอบสามารถมีพลังทางการเมือง และช่วยให้ความคิดเห็นบางอย่างที่ไม่ได้รับความนิยมได้มีโอกาสดูแลออก ความเป็นพหุนิยมทางศาสนายังทำให้การแสดงความคิดเห็นทางศาสนาในรูปแบบสาธารณะอันมีลักษณะเป็นเรื่องทางโลกย์ เนื่องจากนักเคลื่อนไหวทางการเมืองที่อ้างความเชื่อทางศาสนาไม่สามารถอาศัยข้อสมมติฐานเชิงเทวนิยมหรือศีลธรรมมาใช้ในการสนทนาในแบบประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่

จากบทเรียนที่เกิดขึ้นในสหรัฐฯ จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการปราศจาก “ศาสนาประจำชาติ” มิได้เป็นผลในด้านลบแก่การดำรงอยู่หรือความมั่นคงของศาสนาแต่อย่างใด ตรงกันข้ามโดยเหตุที่มีลักษณะแบบพหุนิยมทางศาสนากลับเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ศาสนาสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีชีวิตชีวา อันเนื่องมาจากความจำเป็นที่จะต้องอธิบายหลักคำสอนในแนวความเชื่อของตนให้แก่สาธารณชนให้เกิดความเลื่อมใส รวมถึงการให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากรแก่องค์กรที่ทำหน้าที่เผยแผ่แนวความคิดของกลุ่มนั้นๆ ให้สามารถดำรงอยู่ได้

ทั้งหมดย่อมนำมาสู่คำถามว่าการสร้างสถานะกึ่งศาสนาประจำชาติของพุทธศาสนาดังที่ได้ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 และกำหนดให้ต้องมีการสนับสนุน ส่งเสริมและรวมถึงการสร้างกลไกในการป้องกันพุทธศาสนาด้วยอำนาจรัฐนั้น จะสามารถนำมาซึ่งความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของพุทธศาสนาได้อย่างไร อำนาจอรรถสามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างความเฟื่องฟูและความมีชีวิตชีวาให้กับศาสนาได้จริงหรือไม่ ในสถานะที่ดูราวกับว่าการดำรงอยู่ของพุทธศาสนาในสังคมไทยต้องเผชิญกับคำถามในหลากหลายแง่มุม ทั้งในด้านของการครอบงำของระบบพุทธพาณิชย์ การแอบอิงกับอำนาจในทางโลกย์ การทุจริตคอร์รัปชันที่ไม่แตกต่างไปจากแวดวงฆราวาส ฯลฯ

คำถามนี้คงมิได้จำกัดไว้เฉพาะเพียงกับพุทธศาสนาในสังคมไทยเท่านั้น หากรวมถึงการดำรงอยู่และการจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับอำนาจรัฐในสังคมอื่นๆ ด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

- ไพโรจน์ ชัยนาม.(2497). **คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ เล่ม 1 ข้อความเบื้องต้น และหลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญ**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อเล็กซิส เดอ ต็อกเกอะวิลล์. (2522). **ประชาธิปไตยในอเมริกา เล่ม 1. แปลโดย วิภาวรรณ ตูยานนท์**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์.
- Americans United for Separation of Church and State. (N.d.). **Is America A Christian Nation? Religion, Government and Religious Freedom**. Retrieved October 1,2017, from <https://www.au.org/resources/publications/is-america-a-christian-nation>
- Ted G. Jelen. (2007). **The Constitutional Basis of Religious Pluralism in the United States: Causes and Consequences**. Retrieved October 1,2017, from <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0002716207301176>
- Ted G. Jelen and Marthe A. Chandler. Westport (edi). (1994). **Abortion Politics in the United States and Canada studies in public opinion**. Connecticut: Praeger.
- The National Conference of Catholic Bishops. (1983). **The Challenge of Peace: God's Promise and Our Response A Pastoral Letter on War and Peace**. Retrieved October 1,2017, from <http://www.usccb.org/upload/challenge-peace-gods-promise-our-response-1983.pdf>

Translated Thai References

- Jayanama Pairoj. (1954). **Textbook on Comparative constitution Volume I: Introduction and General Principle of Constitutional Law**. Thammasart University.
- Alexis de Tocqueville. (1979). **Democracy in America Volume I (translated by Vipawan Tuwayanont)**. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถ.ห้วยแก้ว ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200 เมล์ติดต่อ: ajarnlek@hotmail.com

Affiliation: Faculty of Law, Chiang Mai University 239 Huay Kaew Road, Muang District, Chiang Mai, Thailand, 50200 E-mail: ajarnlek@hotmail.com